

ников судовых органов, шлифенам и шефенам удавалось урегулировать те отношения, которые возникали между субъектами общественной жизни.

Ключевые слова: нацистская оккупация, Райхскомиссариат «Украина», гебитскомиссариат, гражданские суды, уголовные суды, местное население.

© Michail Kunitskiy
(Pereyaslaw-Khmelniyskiy)

IN INSTITUTIONS OF JUDGE IN CIVIL CASES AND JUDGE CRIMINAL CASES, ON THE TERRITORY REICHSKOMMISSARIAT «UKRAINE»: AN ANALYSIS OF JUDICIAL PRACTICE (1941–1944)

This article analyzes the procedural peculiarities of functioning of local civil and criminal courts in the territory of the CGS. The publication argues that through judicial institutions, even despite the poor quality of the legal framework on which the proceedings were conducted of judge in civil cases and judge in criminal cases, they were able to settle the relations that arise between the subjects of everyday social life. World War II and the Nazi occupation of Ukraine, which included a total predatory exploitation of human, raw and industrial potential of the country's conquest, the physical destruction of the political and racial enemies of the Third Reich, training captured spatial array «living space» for the German people set the local community to the brink of basic survival. German civil administration CGS could not refuse Ukrainian society in the ordered and regulated by legal norms guidelines and rules of conduct. Of course, an important role in this was played by the judiciary, which were established in the territory SKU: civil courts and criminal courts. That is what is predetermined relevance of the research topic. These aspects of the occupation of the last national history remain not sufficiently explored. Soviet scientists have never set ourselves the task of research problems in the functioning of local judicial institutions CGS. Researchers broadly described in the CGS system, defined regulatory framework on which institutions were judge in civil cases and judge in criminal cases, but did not analyze the peculiarities of the relevant procedural rules have not established laws of contemporary jurisprudence. Analysis of contemporary jurisprudence in matters of civil and criminal nature shows that these institutions to effectively perform their tasks, but they are few in numbers at that time, and not always qualified staffing, yet managed to resolve the relevant relationships and everyday needs that arise in the local society.

Keywords: Nazi occupation Reichskommissariat «Ukraine» hebitskomisariat, civil courts, criminal courts, the local population.

До редакції надійшла 11.02.2014.

УДК 94(477)

© Аліна Плеханова
(Київ)

СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ ЖИТЕЛІВ КИЄВА У РОКИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (ПРОДОВОЛЬЧЕ ПИТАННЯ)

Статтю присвячено проблемі визначення стратегій виживання жителів Києва та вирішення продовольчого питання у роки нацистської окупації. Основними завданнями дослідження є: аналіз стану наукової розробки проблеми та джерельної бази; характеристика продовольчої політики нацистського керівництва у Києві та основних стратегій виживання киян протягом 1941–1943 рр.

Відповідно до поставлених завдань здійснено короткий огляд історіографії та джерельної бази, які репрезентують повсякденне життя киян в умовах окупації. У статті розглянуто проблему голоду в місті протягом 1941–1943 рр., спроби нацистського керівництва вирішити продовольче питання шляхом запровадження карткової системи та проведення цінової політики. Описано дії киян та обрані ними шляхи продовольчого самозабезпечення. Підбито підсумки дослідження стратегій виживання в окупації. Визначено, що продовольча політика німецької окупаційної влади щодо киян не сприяла розв'язанню продовольчої проблеми.

Ключові слова: продовольча проблема, стратегії виживання киян, забезпечення продовольством, окупований Київ.

22 червня 1941 р. розпочалася радянсько-німецька війна, яку керівництво СРСР відразу охрестило Великою Вітчизняною. Однак не дивлячись на розпропагований «народний» характер війни, частини Вермахту досить швидко просунулися територією УРСР. Війна суттєво змінила звичний ритм життя і призвела до виникнення цілої низки проблем. Пересічна людина залишилася наодинці з ворогом та з проблемами виживання у складних умовах воєнного часу.

Упродовж останніх років в історичній науці спостерігається чітка тенденція до вивчення гуманітарних аспектів суспільного життя. Межі наукових студій поступово розширюються не лише у напрямі опису глобальних подій, а й фокусуються на повсякденному житті людини з усіма його складовими. Об'єктивне відтворення життя звичайних людей у всіх його проявах протягом нацистської окупації території України є одним із важливих напрямів дослідження історичного минулого нашого народу.

Об'єктом дослідження є стратегії виживання міського соціуму Києва в умовах нацистської окупації.

Предметом дослідження є вирішення продовольчого питання киянами протягом окупаційного періоду, проблема голоду, введення карткової системи та цінова продовольча політика нацистського керівництва.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі наявних джерел і праць вітчизняної та зарубіжної історіографії проаналізувати шляхи вирішення продовольчої проблеми киян у 1941–1943 рр..

Проблема історії України періоду Другої світової війни протягом десятиріч залишалася найбільш притягуючою темою в історіографії. Однак праці, опубліковані у радянський період, значною мірою несли на собі навантаження ідеологічних штамів і висвітлювали події війни в контексті «керівної та спрямовуючої» ролі Комуністичної партії. З огляду на це, усі події та факти, які не відповідали партійній ідеології, викреслювалися з наукових праць та історичної пам'яті. Крім того, за радянських часів яскраво виявила себе політична орієнтація у трактуванні подій минулого. Під час збирання усних свідчень увага акцентувалася виключно на героїчній боротьбі народу та виснажливій політиці окупантів, однак способи виживання пересічних людей в екстремальних умовах війни замовчувалися.

Повсякдення окупованого Києва з усіма його складовими не стало предметом ґрунтовних досліджень у радянській історіографії. Лише

в окремих роботах історики аналізували життя городян в окупованому місті та політику окупаційної влади. Історіографія 1970–1980-х рр. характеризується розширенням тематичних напрямів, зверненням до подій, які раніше не досліджувалися. Якісні зміни у підходах істориків до висвітлення минулого України часів Другої світової війни почали спостерігатися на зламі 1980–1990-х рр. і були пов'язані із загальною демократизацією суспільного життя. Учені в своїх дослідженнях зосередили увагу на тому, як саме виживала пересічна людина в умовах війни та німецької окупації.

Історики незалежної України здійснили спробу переосмислити концептуальні проблеми історії Другої світової війни на території України. Серед таких дослідників можна назвати М. Ковалю, В. Удовика, Т. Вронську. Ґрунтовним є доробок Т. Заболотної, яка у своїх статтях на основі широкої джерельної бази висвітлила проблему продовольчого забезпечення жителів Києва в контексті повсякденного життя киян. Таким чином, у сучасній вітчизняній історіографії простежується тенденція до відходу від радянських штамів, розширення тематики досліджень, орієнтації на вивчення соціальної історії.

Джерельна база дослідження охоплює неопубліковані матеріали Архіву Центру усної історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, опубліковані збірки документів і матеріалів, а також спогади та щоденники сучасників подій, зокрема А. Кузнецова [7], Г. Лук'янової [8], А. Любченка [12], Д. Малакова [10]. Джерельна база є достатньо репрезентативною та змістовною для вирішення завдань дослідження та наукової реконструкції повсякдення киян протягом 1941–1943 рр.

Перш ніж розпочати огляд продовольчої ситуації в Києві протягом нацистської окупації, варто зауважити, що проблему з продуктами харчування кияни відчули ще до окупаційного періоду. Так, з початком бойових дій між Німеччиною та СРСР довжелезні черги біля гастрономів та ажіотаж навколо скупівлі продовольства стали характерними рисами життя столиці. На початку вересня 1941 р. у місті розпочалася поспішна евакуація і подальшою долею пересічних городян радянська верхівка практично не опікувалася. Як відомо, вранці 19 вересня в Києві з'явилися перші німецькі розвідники-мотоциклісти, а вже опівдні – частини Вермахту, які підняли над дзвіницею Печерського монастиря прапор зі свастикою. Так розпочався період нацистської окупації столиці УРСР.

У жовтні 1941 р. нацистське керівництво здійснило спробу запровадити нормоване по-

стачання, однак продовольче питання не було вирішено і лише загострилося перед початком зими. У квітні 1942 р. німецька верхівка ухвалила інструкцію «Про порядок видачі населенню м. Києва продуктових карток та здійснення контролю над відпуском за ними продуктів харчування». Відповідно до неї все населення міста поділялося на чотири категорії:

I – інваліди, пенсіонери, приватні торговці, особи вільних професій (лікарі, вчителі, ремісники);

II – утриманці працюючих осіб і родини тих, хто виїхав на роботу до Німеччини;

III – працівники всіх підприємств і установ;

IV – фольксдойче та робітники, які працювали на важких роботах.

Пересічний українець міг отримати на картку хліб, сіль і трохи перлової крупи. Призначене йому м'ясо він одержував нерегулярно і лише тоді, коли воно було наявне у достатній кількості. За підрахунками фахівців, навіть представники привілейованої четвертої групи отримували мізерні норми, що не забезпечували пристойний рівень харчування [3, с. 10]. Гостра проблема забезпечення продовольством відчувалася протягом усього періоду нацистської окупації. Мешканка Києва Н. Кутах пригадує: «Найяскравіше відчуття мого дитинства – це відчуття голоду, який іноді був нестерпним. Мама прозорою скибочкою сала зажарювала суп, а мені дозволяла після цього вилізати сковорідку, цієї хвилини я чекала весь день і мріяла про наступний день, коли мені дозволять те саме» [3, с. 11]. Тож умови життя в окупованому Києві підштовхнули городян до пошуку власних стратегій виживання.

Для того, щоб забезпечити себе продуктами харчування кияни практикували походи у найближчі села, де вимінювали свій одяг, взуття та речі широкого вжитку на харчі: «Єдине, що виживали, як ходили по селах та вимінювали речі на продукти, які: на картоплю, на борошно, на зерно там...» [6]. Через заборону окупаційної влади мешканці міста не ходили за Дніпро у напрямку Борисполя, Броварів. Натомість кияни практикували походи на Васильків, Білу Церкву та прилеглі райони. «Спершу по вступі німців кияни ходили міняти речі на продукти в приміських селах, де не дуже голодували. Довідавшись про міські злидні, селяни й собі приїздили возами в Київ. Обмін відбувався приблизно за такою схемою: за нечасто два пуди пшона в торбі, що не важила часто-густо й одного пуда, але це старорежимне слово «пуд» діяло магічно, правили

зимове пальто, гарний костюм – звичайно, чоловічий. У тодішніх міських сім'ях їх було переважно, по одному, дуже рідко – по два. Тож віддавали чоловікове, синове, батьківське – вбрання того, хто був на фронті... Вимінювали й дитяче» [10, с. 70], – пише Д. Малаков.

Вдалий обмін речей на продукти давав можливість київським сім'ям жити кілька днів без голоду [12, с. 68]. Так, О. Горєва згадувала, що її мати часто ходила на села, «міняла все, що було вдома – скатертини, нитки, білизну, картини. Залишала лише найнеобхідніше. З села вона приносила сир, масло, молоко, сало, і в місті продавала для того, щоб за отримані гроші придбати хліб, олію, картоплю – найпростішу їжу для сім'ї» [3, с. 12]. Якщо в перші місяці вдавалося щось вимінити у найближчих селах, то пізніше киянам доводилося ходити далі. Крім того, на підходах до міста на киян чекали групи німецьких військових, які часто відбирали всі ледве зібрані продукти харчування. Наприклад, А. Кузнецов згадував, що його разом з дідом німці зупинили у передмісті та відібрали все, що вони з такими труднощами змогли дістати у селі [7, с. 214]. Після великодніх свят, а саме після 7 квітня 1942 р., усі походи в села були заборонені.

Іноді кияни вдавалися до бартеру, контрабанди і навіть до дій кримінального характеру. Багато крадіжок супроводжувалися вбивствами. У лютому 1942 р. київська поліція безпеки отримувала повідомлення про вбивства щодня і поступово два-три вбивства на день стали нормою для Києва.

У місті ходили чутки, що на Подолі викрили групу, яка вбивала людей і торгувала їхнім м'ясом. Зустрічалися й інші випадки вбивства людей із цією метою. Однак офіційна преса повідомляла лише про один факт канібалізму, коли 50-річний чоловік на прізвище Корнієнко з'їв 16-річну дівчину. У результаті цього Корнієнка привселюдно повісили 27 січня 1943 р. в самому центрі Києва [1, с. 185].

Основним продуктом харчування киян залишався хліб, який нацистське керівництво надавало населенню у значно менше, ніж було визначено в офіційних документах. Спочатку німецька адміністрація не планувала запроваджувати подушну норму. Та невдовзі, 10 жовтня 1941 р., тижневу норму 200 грамів було встановлено для тих, хто не працював. Поступово норма зростала: у грудні вона становила 400 грамів, у січні 1942 р. – 550 грамів, у травні – 700. Найвищу харчову норму люди отримали в серпні й вона дорівнювала 1 500 грамів на тиждень. Працюю-

ючим киянам видавали ще трохи борошна, ячменю та овочів, а також мали право купувати додаткову одну чи дві хлібини на місяць [1, с. 176]. Хліб був неякісний, спечений з проса. Кияни називали його «цеглиною» або «наждаком» через його жовтуватий відблиск. Такий хліб швидко розсипався на тверді крихти. До того ж, він мав гіркуватий присмак через домішки каштану, ячменю та люпину [11]. Жителька Києва В. Комендантова пригадувала, що хліб, незначну кількість якого можна було придбати за картками, на 70% складався з кукурудзяних качанів із невеликою кількістю ячмінного борошна, а зверху був посипаний просяною лускою [4, с. 112]. Пізніше у хліб почали додавати лушпиння та крупи, а також горох. Внаслідок низької якості продукту багато киян труїлися ним.

Під час німецької окупації справжньою рідкістю для Києва була картопля, відшукувати яку, кияни ходили за місто. Нерідко такі спроби закінчувалися трагічно, адже на картопляних та капустияних полях вибухали міни [8, с. 58]. Віднайдену картоплю варили в «мундирах» по одній на людину [10, с. 94]. Частіше за все вдавалося дістати лише картопляне лушпиння, яке пропускали крізь м'ясокрутку і потім смажили деруни вперемішку з борошном [7, с. 102]. Іноді жителі міста спершу варили картопляне лушпиння, а потім перекручували його на м'ясокрутці разом із борошном та оцтом [1, с. 176].

Незначне полегшення з продуктами харчування кияни відчули влітку, коли з'явилася можливість харчуватися тим, що зросло на вулицях: «Влітку стало веселіше: ми, діти, з насолодою їли крихітні чорні «помідорчики» пасльону, зелені калачики, а от акація росла

надто високо. Смак тої зелені, пахощі бур'янів, серед яких ретельно вишукувалося що-небудь їстівне, – у пам'яті назавжди» [7, с. 170]. За свідченнями Л. Гаврилюк, у літній період кияни також використовували лободу для приготування супів і борщів [5].

Що ж до солодкого, то такі продукти як мед, мармелад, кава у зернах були справжнім дефіцитом для пересічних жителів міста. Цукру було дуже мало, або не було зовсім. Як цукровий заміник кияни використовували сахарин у пакетиках, який продавали на базарі. Вважалося, що одного такого пакетика було достатньо на чотири склянки чаю. Сахарин став прикметною особливістю не лише окупаційного періоду, а й післявоєнних років [7, с. 126].

Підбиваючи підсумки короткого огляду стратегій продовольчого самозабезпечення киян в окупованому місті, слід зазначити, що переважна більшість мешканців Києва існувала на межі виживання. Над жителями міста нависла загроза голодної смерті і гостро постало питання вибору шляхів забезпечення продуктами харчування в умовах суцільного дефіциту та дорожнечі. Вдаючись до всіх можливих шляхів пошуку та придбання продуктів, інколи кияни не зупинялися перед діями злочинного характеру. Таким чином, продовольча політика німецької окупаційної влади у Києві загострила проблему забезпечення пересічних жителів міста продуктами харчування. Однак визволення столиці УРСР радянськими військами не поліпшило становища киян, а лише перегорнуло нову сторінку вітчизняної історії, розпочавши нелегкий період повоєнної відбудови.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Беркгоф К. Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою / К. Беркгоф. – К.: Критика, 2011. – 456 с.
2. Дубина К. Злодеяння немцев в Києве / К. Дубина. – Б.м., 1945. – 46 с.; Його ж. 778 трагічних днів Києва. – К., 1945. – 94 с.; Супруненко М. Україна в Великій Оте́чественной війні Советского Союзу / М. Супруненко. – К., 1956. – 472 с.
3. Заболотна Т. Життя з ворогом: випробування киян у роки нацистської окупації (1941–1943 рр.) / Т. Заболотна // Історія України. – 2012. – № 17–18 (753–754). Травень. – С. 9–17.
4. Заболотна Т. Київ у дні нацистської окупації (вересень–грудень 1941 р.) / Т. Заболотна // Сторінки воєнної історії України. – 2008. – Вип. 11. – С. 107–116.
5. Інтерв'ю з Гаврилюк Ларисою, 1940 р. н., записано 11. 12. 2010 (мова інтерв'ю – російська). – Інтерв'юер Аврамова К. – Архів Центру усної історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Колекція 1. «Україна в роки Другої світової війни: повсякденний досвід виживання». – Одиниця зберігання 47.
6. Інтерв'ю з Грушевською Вірою, 1934 р.н., записано 15. 12. 2010 (мова інтерв'ю – російська). – Інтерв'юер Ватуліна В. – Архів Центру усної історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Колекція 1. «Україна в роки Другої світової війни: повсякденний досвід виживання». – Одиниця зберігання 29.
7. Кузнецов А. Бабий Яр / А. Кузнецов. – К.: Саммит-Книга, 2008. – 352 с.

8. Лук'янова Г. Зі щоденника війни 1941–1945 років / Г. Лук'янова // Розбудова держави. – 1995. – № 4. – С. 56–62.
9. Малаков Д. Київ під німцями / Д. Малаков // Український тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/31326>
10. Малаков Д. Кияни. Війна. Німці / Д. Малаков. – К.: Амадей, 2008. – 241 с.
11. Оккупация Киева глазами очевидцев: каждый день кого-то вешали, а воду пили из Днепра (фото) // Сегодня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/regions/kiev/okkupatsija-kieva-hlazami-ochevidtsev-kazhdyj-den-koho%E2%80%94to-veshali-a-vodu-pili-iz-dnepra.html>
12. Щоденник Аркадія Любченка. 2/XI–41 р. – 21/II–45 р. – Львів; Нью-Йорк, 1999. – 383 с.

© Плеханова Алина
(Київ)

СТРАТЕГИИ ВЫЖИВАНИЯ ЖИТЕЛЕЙ КИЕВА В ГОДЫ НАЦИСТСКОЙ ОККУПАЦИИ (ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫЙ ВОПРОС)

Статья посвящена проблеме определения стратегий выживания жителей Киева и решению продовольственного вопроса в годы нацистской оккупации. Основные задачи исследования: анализ научной разработки проблемы и исторических источников, характеристика продовольственной политики нацистского руководства в Киеве и основных стратегий выживания киевлян в 1941–1943 гг.

В соответствии с этими задачами в статье осуществлен краткий обзор историографии, а также исторических источников, которые широко представляют повседневную жизнь киевлян в условиях нацистской оккупации.

В статье рассмотрена проблема голода в городе на протяжении 1941–1943 гг., попытки нацистского руководства решить продовольственный вопрос путем введения карточной системы и проведения ценовой политики. Описаны действия киевлян и методы, избранные ими для продовольственного самообеспечения. Подведены итоги исследования стратегий выживания в оккупации. Определено, что продовольственная политика немецкой оккупационной власти относительно киевлян не способствовала решению основных продовольственных проблем.

Ключевые слова: продовольственная проблема, стратегии выживания киевлян, обеспечение продовольствием, оккупированный Киев.

© Alina Plekhanova
(Kyiv)

STRATEGIES OF SURVIVAL OF KYIV RESIDENTS UNDER NAZI'S OCCUPATION (FOOD SUPPLYING PROBLEM)

The article deals with the issue of survival strategies of Kyiv habitants and with the solving of the food issue during the Nazi's occupation of Ukraine. The aims of the research were to describe the food policy of the Nazi's authorities in Kyiv and to define main strategies of survival of Kyivites in the years 1941–1943.

To that end the author has carried out a short review of national and foreign scientific works, and of other sources, elaboration on different sides of everyday life of people under Nazi's occupation. The author has noticed the trend of researchers to highlight the humanitarian aspects of social life and widening of the scope of research, which begins to embrace global events and focuses everyday life with all its individual components. Unbiased reflection of life of common people of Ukraine during the Nazi's occupation is an essential way of study of Ukraine's past. The researcher has used the available scientific papers, as well as published and unpublished sources, to discover and to analyze the strategies of Kyivites' survival.

The article covers the hunger issue in the city in 1941–1943, and the attempts of the Nazi's administration to solve the food problem through introduction of a rationing system and through price policy. Additionally, the paper deals with local habitants' actions and the strategies, they tended to, and the ways of self-provision with food. In particular, these actions included trips to nearby villages, exchange of personal belongings for food at markets of Kyiv, trafficking and even crimes. The article also reviews rations of Kyivites, describes main foodstuffs, used by citizens in the conditions of occupation.

The article sums up the results of the study of city dwellers' strategies of survival under the occupation rule. During the occupation time Kyivites faced the threat of starvation death had to solve acute problem of self-provision with foodstuffs in the conditions of total deficit and growing of prices.

Citizens resorted to all the possible ways of seeking and acquisition of food, even to illegal actions. The paper proves the food policy of the occupation administration, not only failed to solve the food issue, but also made the problem of provision of dwellers with foodstuffs even more pressing.

Key words: food problem, strategies of survival of Kyiv residents, food supplying, occupied Kyiv.

До редакції надійшла 5.03.2014.

УДК 796.03: 303.446.4 (477)

© *Юрій Тимошенко*
(Київ)

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНОГО ЖИТТЯ В УРСР У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ

З'ясовано стан, в якому перебувала спортивна сфера України в умовах повоєнної відбудови. У перші мирні роки глядачі тисячами заповнили стадіони – люди прагнули знову насолодитися мирним життям. Найбільш популярним з довоєнних часів залишався футбол, який не мав конкурентів серед інших видів спорту. Тому в ці роки організатори різноманітних змагань, аби залучити глядачів на свої заходи, проводили їх перед футбольними матчами або ж у перерві між ними. Влада вважала спорт одним із ефективних засобів повернення людей до цивільного життя. Низка проведених змагань мала не стільки спортивний, скільки політичний характер – оприлюднення мирного життя. Закцентовано увагу на зміні парадигми розвитку фізичної культури та спорту у другій половині 1940-х рр. Робота ґрунтується на історичному аналізі архівних джерел, завдяки чому досліджено ступінь популярності та поширення окремих видів спорту, особливості їх культивування.

Ключові слова: спорт, фізична культура, змагання, дебют.

Одним із ефективних засобів повернення людей до цивільного життя по закінченні Другої світової війни радянська влада вважала фізичну культуру і спорт. Це, по-перше, елемент тотального контролю за людьми, які, займаючись руховою активністю, постійно перебуваючи у колективах, «на очах»; і як засіб дозованого випускання емоцій, контрольованої агресії на трибунах – по-друге.

Мета дослідження – з'ясувати стан, у якому перебувала спортивна сфера України у повоєнні роки.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1940-ві роки.

Об'єктом дослідження є фізична культура і спорт у Радянському Союзі, зокрема в УРСР, у 1940-ві роки.

Предметом – спортивне життя у радянській Україні досліджуваного періоду.

Робота ґрунтується на використанні історичного аналізу наукової літератури та джерел, системного та порівняльного аналізу.

Поновлення спортивного життя в УРСР розпочинається відразу після звільнення від нацистської окупації Лівобережжя. Найпершим відновлює свою роботу Республіканський комітет у справах фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР (надалі – республіканський комітет) у грудні 1943 р. під керівництвом М. Бунчука. Спочатку у комітеті лише два працівники, далі – на лютий 1944 р. –

вже шість (із 36 довоєнних). Велику допомогу в цей період йому надає інститут фізкультури зі своїми фахівцями (його саме переводять до Києва з Харкова). Вдається частково відновити управлінську структуру – відроджуються обласні комітети у Лівобережній Україні та Київській і Житомирській областях. При районних і міських комітетах комсомолу на визволених територіях організовуються військово-фізкультурні комісії – це 7–10 осіб під керівництвом секретаря по військовій роботі, які повинні відроджувати фізкультурну роботу на місцях [1, арк. 27, 30].

Однак процес цей посувався повільно, як зазначається в доповідній записці республіканського комітету, «відновлення фізкультурних колективів на Україні проходить надто кволо, у зв'язку з відсутністю профспілкових спортивних товариств, кволої роботи комітетів і відсутністю інструкторських кадрів. Почали відновлювати роботу «Динамо» і «Спартак», профспілкові товариства «Сталь», «Стахановець», «Локомотив», решта профспілкових товариств не відновили роботи. Україна ще не одержала спортивного інвентарю з Москви від Всесоюзного комітету фізкультури. Найбільші труднощі зараз у фізкультурній роботі на Україні з кадрами. У великих містах працювали понад 3 тис. викладачів фізкультури, а зараз на Лівобережжі, включаючи Київ, – лише 200 чоловік» [2, арк. 12]. Та все ж, спортивне життя оживало. Зокрема, 2 травня